

ŚWIĘTA PAŃSTWOWE I UROCZYSTOŚCI PUŁKOWE W GARNIZONIE BIAŁA PODLASKA W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Rozprawy Społeczne, nr 2 (VII), 2013

Paweł Borek

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Borek P. (2013), *Święta państwowe i uroczystości pułkowe w garnizonie Biała Podlaska w okresie międzywojennym*, Rozprawy Społeczne 2(VII), s. 96-103

Streszczenie: W okresie międzywojennym Biała Podlaska była miastem garnizonowym, w którym stacjonował 34 pułk piechoty oraz 9 pułk artylerii lekkiej. Obecność ponad tysiąca żołnierzy powodowała, iż między wojskiem, a społeczeństwem cywilnym powstawały symptomatyczne zależności, szczególnie w kwestii społeczno-kulturalnej, ekonomicznej, i politycznej. Celem artykułu jest zaprezentowanie obchodów uroczystości państwowych i świąt pułkowych w garnizonie białskim w okresie II Rzeczypospolitej. Ich celebrowanie miało bardzo duże znaczenie w patriotyczno-obywatelskim wychowaniu zarówno żołnierzy, jak również lokalnego społeczeństwa, a w przededniu wybuchu II wojny światowej wpływała na umacnianie i manifestowanie więzi Podlaskiego społeczeństwa z 9 Dywizją Piechoty.

Słowa kluczowe: 34 pułk piechoty, 9 pułk artylerii lekkiej, garnizon Biała Podlaska, święta państwowe i wojskowe, uroczystości pułkowe

W latach 1918-1939 niezmiernie istotnym elementem patriotyczno-obywatelskiego wychowania żołnierza były kontakty wojska ze społeczeństwem. Zwierzchnicy państwowi i wojskowi zakładali, że żołnierz – świadomy rozległej akceptacji ze strony społeczeństwa – łatwiej będzie znosił wysiłki i trudności związane ze służbą, a ponadto szybciej opanowywał odpowiednie postawy obywatelskie. Dowódcy garnizonów zapraszali zatem reprezentacje miejscowej społeczności na uroczystości wojskowe i państwowe, celebrowane w oddziałach, przekazywania i poświęcenia sztandarów, zabawy oraz podpisy zespołów wojskowych.

Dla żołnierzy udział w świątach wojskowych, państwowych, czy kościelnych był w szczególności wywiązywaniem się z powinności służbowych. Zależnie od stopnia i stanowiska pojawiali się oni na nich jako gospodarze lub współgospodarze, delegaci, członkowie asysty honorowej, kierownicy i wykonawcy poszczególnych imprez. W świątach państwowych uczestniczyli wszyscy żołnierze, a armia występowała w roli współgospodarza uroczystości. W okresie międzywojennym głównymi świątami narodowymi były rocznice: uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 roku oraz Odzyskania Niepodległości 11 listopada 1918 r. Następnymi ważnymi świątami państwowymi były: Święto Żołnierza, obchodzone dorocznie 15 sierpnia, oraz imieniny Józefa (19 marca).

W okresie międzywojennym na terenie garnizonu Biała Podlaska stacjonowały: 34 pułk piechoty, 9

pułk artylerii lekkiej¹, Oficer Placu, Komenda Rejonu Uzupelnień, Posterunek 9 Dywizjonu Żandarmerii, Rejonowy Inspektorat Koni (na powiaty: Biała Podlaska, Radzyń Podlaski, Łuków i Włodawa), Obwodowa Komenda Przysposobienia Wojskowego nr 36 (na powiaty Biała Podlaska i Włodawa), Ośrodek Lotniczego Przysposobienia Wojskowego, Parafia Wojskowa św. Krzyża oraz Kierownictwo Fabryki Lotniczej – Ekspozytura nr IV. Do białskiego garnizonu należała również jednostka lotnicza, dowodzona przez płk. pilota Hilarego Grabowskiego.

Święta pułkowe obchodzone w garnizonie Biała Podlaska

Najważniejszym świętem w życiu żołnierzy było jednak święto pułku, do którego przygotowania trwały już kilka tygodni wcześniej. Powinnością każdego oficera było zrobić wszystko, by obchody te wypadły jak najokazalej. Harmonogram przebiegu uroczystości opracowywał dowódca jednostki, razem z podległymi mu oficerami. Należy jednak zaznaczyć, że najistotniejsze punkty programu obchodów świąt pułkowych w Wojsku Polskim przez cały okres II RP były podobne. W przededniu uroczystości wojsko organizowało capstrzyki na uli-

¹ Do listopada 1933 r. w garnizonie białskim stacjonowały dowództwo i dwa dywizjony 9 pap/pal (od 1932 r., w wyniku podziału artylerii na trzy typy: lekką, ciężką i najcięższą, wszystkie pułki artylerii polowej przemianowano na pułki artylerii lekkiej), natomiast trzeci dywizjon – z powodu braku pomieszczeń – został zakwaterowany w Berezie Kartuskiej. W listopadzie 1933 r. nastąpiła zmiana dyslokacji jednostek białskiego garnizonu, co związane było z trudnościami w realizacji ich wyszkolenia bojowego. Z Białej Podlaskiej do Siedlec przeniesiono dowództwo oraz I i II dywizjony 9 pal (armaty 75 mm) – na miejsce przeniesionego do Włodawy 9 pułku artylerii ciężkiej. Do Białej Podl. przeniesiono natomiast III dywizjon 9 pal (przeszedł do Białej między 20, a 26 października 1933 r.) – Centralne Archiwum Wojskowe (dalej CAW), Samodzielny Referat Informacyjny DOK IX (dalej SRI DOK IX) sygn. I. 371.9/A.12.

Adres do korespondencji: Paweł Borek, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, e-mail: p.borek@dydaktyka.pswbp.pl

cach miast garnizonowych, kończące się apelem poległych na placu ćwiczeń. W dniu święta żołnierze uczestniczyli w nabożeństwie odprawianym przez kapelana garnizonu. Następnie dokonywano przeglądu oddziałów, po której miała miejsce uroczysta defilada. W godzinach popołudniowych organizowano natomiast zabawy taneczne, loterie, zawody sportowe i inne atrakcje. W świętach pułkowych – poza wojskiem – brali także udział mieszkańcy i władze miast garnizonowych, harcerze, uczniowie oraz liczne organizacje społeczne i paramilitarne (Związek Strzelecki, Liga Morska i Kolonialna, Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, etc.).

Z okazji jubileuszów i świąt wiele pułków własnym kosztem wydawało bogato ilustrowane „Jednodniówki”, redagowane przez kadrę oficerską. Zamieszczano w nich notki biograficzne dowódców, początki formowania się jednostki, wspomnienia z wojny polsko-sowieckiej 1919-1920, informacje z życia pułku, teksty okolicznościowe, wiersze, piosenki, anegdoty, etc. „Jednodniówki pułkowe” były rozdawane zaproszonym gościom oraz wyróżniającym się w czasie służby żołnierzom².

Jednostki garnizonu bialskiego swoje święta obchodziły co roku w następujących terminach: 34 pp – 8 maja i 7 grudnia³, natomiast 9 pap/pal – 13-14 czerwca⁴, a 9 pac – 8 września (początkowo 29 czerwca)⁵. W pułkach artylerii obchodzono także imieniny św. Barbary 4 grudnia, która była patronką artylerii.

Niezmiernie istotne były również apele poległych, nawiązujące do walk Polski o granice z lat 1918-1920. Miały one wykształcić w żołnierzach miłość do ojczyzny, przywiązanie do tradycji pułku oraz swych towarzyszy broni. W Białej Podlaskiej apele te organizowano na placu koszar przy ul. Warszawskiej. W kościele garnizonowym przy ul. Reformackiej odbywała się wówczas także msza za poległych, w której uczestniczyło wielu białczan.

Jak wyżej wspomniano – święta pułkowe obchodzono bardzo uroczysto, i były one niewątpliwie świętem całego społeczeństwa Białej Podlaskiej. Przykładowo program święta pułkowego 9 pap w czerwcu 1927 r. wyglądał następująco: 15.VI.

o godz. 9.30 msza polowa na dziedzińcu koszarowym, a następnie defilada. O 12.00 wspólny obiad żołnierski, o 15.00 zawody lekkoatletyczne i artyleryjskie; o 18.00 zawody i igrzyska żołnierskie na boisku sportowym 9 pap. 16.VI.: o 15.00 konkursy hipiczne dla oficerów oraz konkurs dla podoficerów⁶.

Jakkolwiek do najbardziej imponujących zaliczają się uroczystości przypadające w okrągłe rocznice powstania pułków lub te, z okazji których miały miejsce kluczowe wydarzenia (zakup broni lub wyposażenia dla wojska, odsłona pomników, udział władz państwowych i wojskowych, etc.). 7 grudnia 1923 r. 34 pułk piechoty obchodził swoje pięciolecie. Uroczystość rozpoczęła msza św., celebrowana przez kapelana 34 pp ks. Antoniego Skrzymowskiego, następnie odbyła się defilada przed dowódcą pułku – ppłk. Ludwikiem Bittnerem i korpusem oficerskim. Wieczorem w sali p. Kijowskiego odbył się raut, podczas którego oficerowie wystawili dwuaktową komedię Maurice'a Desvallières'a „Pożycz mi swej żony”⁷.

24-25 listopada 1928 r. niezwykle okazałe obchodzono dziesięciolecie 34 pp. Z tej okazji społeczeństwo bialskie zorganizowało Komitet Obchodu Dziesięciolecia 34 pp, na czele którego stanął starosta bialski Ignacy Bobek⁸. Komitet zaopatrzył świetlicę żołnierską w bibliotekę zawierającą ponad 1000 tomów oprawnych i portrety ważnych postaci historycznych oraz urządził w budynku kino. Natomiast władze miejskie postanowiły zainstalować na terenie koszar elektryczność. 24 listopada 1928 r. (sobota) rozpoczęły się trzydniowe obchody dziesięciolecia 34 pp, których harmonogram przedstawiał się następująco:

Dzień 1 (24.XI)

Msza żałobna za poległych żołnierzy pułku w kościele garnizonowym o godz. 9.00; o godz. 10.00 pochód na cmentarz, i złożenie wieńców na grobach poległych pod Kobylanami;

Odczyt o dziejach 34 pp: dla żołnierzy w koszarach o godz. 15.00, dla szerszej publiczności w kinie „Miraż” o godz. 18.00. Uroczysty capstrzyk łączony z pochodem po ulicach miasta o godz. 19.00; apel wieczorny w koszarach o godz. 20.30

Dzień 2 (25.XI)

Pobudka o godz. 7.00; msza polowa na placu koszarowym o godz. 10.00. Rewia i defilada oddziałów garnizonu o godz. 11.00; obiad żołnierski w koszarach o godz. 12.00; bal w kasynie o godz. 22.00

Dzień 3 (26.XI)

Zabawa podoficerska o godz. 20.00⁹.

24 listopada o godz. 17.00 odbyło się również

2 Wydawnictwo takie posiadał także 34 pp – *Jednodniówka na pamiątkę obchodu 15-lecia 34 pp*, Biała Podlaska 1933.

3 8 maja – rocznica boju z Sowiecami pod Rzeczycą i zwycięstwa nad Dnieprem (1920 r.); 7 grudnia – rocznica powstania pułku (1918 r.), podczas której oficerom i szeregowym nadawano odznakę honorową. Z kolei 3 sierpnia był dniem żałoby (rocznica klęski pułku pod Jabłonką w sierpniu 1920 r.).

4 14 czerwca – rocznica powstania 9 pal.

5 Początkowo 9 pac swoje święto pułkowe obchodził 29 czerwca, co związane było z datą powstania I dywizjonu, ponieważ właśnie ten pododdział jako pierwszy otrzymał przydział i numerację do 9 pac. Druga wersja jako datę święta podaje 8 września, kiedy to doszło do ostatecznego połączenia się wszystkich trzech dywizjonów pod jednym dowództwem, i przybycie ich do stałego garnizonu w Siedlcach (8.IX.1922 r.). Niektórzy historycy zmianę tę tłumaczą również tym, że II i III dywizjony miały dłuższą tradycję bojową, niż I/9 pac, i dlatego data powstania tego ostatniego przestała odgrywać najważniejszą rolę w pułkowej tradycji – por. A. Andzaurow, *Zarys historii wojennej 9-go pułku artylerii ciężkiej*, Warszawa 1929, s. 36-37; A. Szczepański, *9 pułk artylerii ciężkiej*, Pruszków 1998, s. 10. Ten ostatni Autor optuje za datą 29 czerwca, powołując się jednocześnie na relacje żyjących w latach 90. oficerów 9 pac.

6 CAW, Akta 9 pal, *Rozkaz dzienny nr 131/27 z 14.VI.1927 r.*, sygn. I.322.9.5. 7 „Podlasiak” nr 50 z 16.XII.1923 r., s. 5-6.

8 W jego skład weszli również wójtowie gmin: Swory, Sitnik, Sidorki; starostowie powiatów: konstantynowskiego, radzyńskiego i włodawskiego 9 *W dziesiątą rocznicę 34 p.p.*, „Podlasiak” nr 48 z 25.XI.1928, s. 9-11; P. Matusak, *Generał Ludwik Bittner 1892-1960. Żołnierz i polityk*, Siedlce 2008, s. 39-40.

poświęcenie świetlicy i oddanie jej pułkowi przez Komitet¹⁰. 25 listopada, po mszy polowej, odbyła się defilada pułków bialskiego garnizonu przed gen. bryg. Mieczysławem Trojanowskim i gen. dyw. Władysławem Sikorskim. Następnie zaś odbył się obiad oficerski, pod koniec którego płk Ludwik Bittner, mjr Władysław Pazderski i mjr Marian Tyborowski wręczyli odznaki pułkowe gen. bryg. M. Trojanowskiemu i gen. dyw. W. Sikorskiemu. O godz. 18.00 w kinie „Miraż” Inspektor Lasów Państwowych – Waław Rogiński wygłosił odczyt o powstaniu styczniowym, a płk Jerzy Wroczyński przedstawił historię 34 pułku piechoty¹¹.

9 pap swoje dziesięciolecie obchodził 14 czerwca 1930 roku. Podobnie, jak to miało miejsce podczas obchodów dziesięciolecia 34 pp, starosta bialski Ignacy Bobek stanął na czele Komitetu Obchodów Dziesięciolecia 9 pap. Z wydatną pomocą pospieszył Sejmik Bialski, Magistrat, ziemiaństwo oraz poszczególni obywatele, spośród których najwydatniejszą pomoc okazał Henryk Ehrenkreutz – wieloletni opiekun pułku. Komitet postanowił zakupić dla 9 pap: trąbkę, gąbłotkę z umieszczoną na niej rzeźbioną odznaką pułkową, a także ponad 1000 tomów oprawnych wraz z szafą biblioteczną. Program święta dziesięciolecia istnienia 9 pap 14 czerwca 1930 r. (sobota) wyglądał następująco: godz. 9.00 uroczysta msza św. w kościele św. Anny. Po nabożeństwie odbyła się defilada, którą przyjmowali dowódca Okręgu Korpusu nr IX – gen. bryg. Mieczysław Trojanowski, gen. bryg. Józef Plisowski oraz gen. dyw. Władysław Sikorski. Po defiladzie starosta bialski wręczył pułkowi trąbkę, a o godz. 11.00 dokonano poświęcenia świetlicy i przekazania jej 9 pap przez Komitet. O godz. 12.00 odbył się uroczysty obiad żołnierski, po którym, o godz. 15.30, miały miejsce zawody konne na placu sportowym pułku (wzięło w nich udział 12 oficerów, 7 podoficerów i 6 szeregowych), a o godz. 22.00 zabawa taneczna w kasynie garnizonowym. Dzień później żołnierzom 9 pap urządzono zabawę ogrodową w parku, zawody lekkoatletyczne (godz. 14.00), a wieczorem – w bialskich kinach „Miraż” i „Lux” – bezpłatnie wyświetlano dla nich filmy zakupione przez Komitet¹².

W tym samym roku, 4 grudnia – w dniu patronki artylerii św. Barbary – 9 pap otrzymał od bialskiego społeczeństwa trąbkę pułkową. Po mszy św. i publicznym poświęceniu trąbki przewodniczący Komitetu Fundacyjnego przekazał trąbkę gen. bryg. Mieczysławowi Trojanowskiemu, który z kolei wręczył ją dowódcy 9 pap – płk. Otto Krzischowi. Następnie odbyła się przysięga oraz wspólna defilada 9 pap i 34 pp. Uroczystości zakończył tradycyjny obiad żołnierski, w którym uczestniczyli licznie zaproszeni goście (P. Zarzycki, 1996, s.13).

8 maja 1932 r. w Białej Podlaskiej okazał obchodzono 12 rocznicę zwycięstwa 34 pp pod Rzeczą. Święto rozpoczęło się dzień wcześniej uroczystym

capstrzykiem ulicami miasta (godz. 19.30) oraz apelem poległych na placu artyleryjskim, w którym udział wzięli caży 34 pp. W niedzielę 8 maja miały miejsce główne uroczystości, które zaczęły się pobudką orkiestry pułkowej w mieście (godz. 6.00). O godz. 9.00 odbył się przegląd pułku oraz uroczyste wręczenie sztandaru strzeleckiego dowódcy 7 kompanii strzeleckiej – kpt. Wiktorowi Wołochowiczowi i por. Rogale, jako nagrodę przechodnią dla mistrzowskiej kompanii 9 Dywizji Piechoty. O godz. 9.30 odbyła się msza polowa, po niej przeprowadzono defiladę koło kasyna oficerskiego, w którym o godz. 13.00 zjedzono obiad z udziałem rodzin oficerów i zaproszonych gości. Po obiedzie nastąpiło otwarcie ogrodu kasynowego, a o godz. 15.00 rozpoczęła się zabawa żołnierska. Święto zakończyła rewia „Serce Podlaskie” wystawiona w „Domu Żołnierza” 34 pp¹³.

Rok później, z okazji przypadającego 15-lecia 34 pp, społeczeństwo Białej Podlaskiej – z inicjatywy ppłk dypl. Franciszka Grabowskiego – uczciło poległych żołnierzy tego pułku pomnikiem (stoi on do dziś przy ul. Warszawskiej – przyp. P.B.). Na hasło inicjatora stanęło całe bialskie społeczeństwo ze starostą powiatu Witoldem Skarżyńskim na czele, który jako przewodniczący Podlaskiego Komitetu Budowy Pomnika Poległym oddał cenne zasługi całemu przedsięwzięciu. Projekt pomnika – wykonany pod kierunkiem senatora inż. Jana Czerwińskiego – miał być symbolem czasu, w którym Polska odzyskała niepodległość. Składał się on z trzech brył – symbolizujących trzy zabory, do których zjednoczenia przyczyniła się śmierć poległych żołnierzy 34 pp. 16 lipca 1932 r. przystąpiono do wytyczenia i wykopania fundamentów oraz zgromadzenia materiałów budowlanych. Personel robotniczy dostarczyło dowództwo 34 pp z plutonu pionierów wraz z taborem i narzędziami. Z końcem kwietnia 1933 r. zakończono wszystkie prace. 8 maja 1933 r., w dniu święta pułkowego, pomnik został uroczystie odsłonięty. Wielką rolę podczas zbierania środków finansowych (łączny koszt budowy pomnika wynosił 14 000 zł – przyp. P.B.) na budowę obelisku odegrała także Rodzina Wojskowa, która zorganizowała wystawy i sprzedaż rękodzieł. Duży dochód przyniosły także organizowane przedstawienia i bale (P. Borek, 2006 s.149-150).

W 1935 roku uroczystości święta 34 pp miały następujący harmonogram: 7 maja wieczorem pułk przybrał odświętny wygląd, i przeprowadził uroczysty capstrzyk ulicami Białej Podlaskiej. Pod pomnikiem bohaterów pułku zapalono znicze oraz wyczytywano nazwiska poległych na polu chwały. Przy dźwiękach żałobnych marsza Chopina i strzałach armatnich dowódca 34 pp – ppłk Jan Świętecki, razem z korpusem oficerskim i delegacjami podoficerów oraz strzelców złożyli pod pomnikiem wieńiec. Kolejny dzień (8 maja) rozpoczęła msza polowa na stadionie pułkowym celebrowana przez ks.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ *Z przebiegu uroczystości 34 p.p.*, „Podlasiak” nr 49 z 2.XII.1928 r., s. 1.

¹² *W dziesiątą rocznicę 9 p.a.p.*, „Podlasiak” nr 23/24 z 15.VI.1930, s. 6; *Święto 10-lecia 9 p.a.p.*, „Podlasiak” nr 25/26 z 29.VI.1930 r., s. 2-3.

¹³ *W dwunastą rocznicę zwycięstwa niezawodnego 34 p.p.*, „Nowiny Podlaskie” nr 24 z 8.V.1932 r., s. 1.

kap. A. Skrzymowskiego (godz. 9.00). O godz. 9.30 odbyła się dekoracja odznaką pułkową oficerów i podoficerów, a o godz. 10.00 przysięga strzelców młodszego rocznika. Uroczystość przedpołudniową pół godziny później zakończyła defilada 34 pp i 9 pal przed Pomnikiem Poległych 34 pp. O godz. 12.00 – w sali Domu Żołnierza – odbył się wspólny obiad żołnierski, z licznym udziałem zaproszonych gości, przedstawiciele duchowieństwa, władz i społeczeństwa. Po obiedzie rozpoczęły się zawody sportowe (m.in.: siatkówka, piłka nożna, popisy konne, bieg na przełaj), podczas których przygrywała orkiestra pułkowa oraz świeżo zakupione przez 34 pp radio¹⁴.

Równie uroczystość świętowano dwudziestolecie 34 pp. W obchodach wzięli udział wówczas m.in.: gen. bryg. Aleksander Narbut-Łuczyński (pierwszy dowódca pułku) oraz gen. bryg. Ludwik Bittner. Podczas ceremonii przedstawiciele bialskiego społeczeństwa przekazali wojsku ufundowane uzbrojenie – samochód ciężarowy „Grom” oraz komplet karabinów i sprzętu dla plutonu ckm (J. Świątecki, s.146-147).

Stacjonujące w garnizonach na Południowym Podlasiu pułki utrzymywały ze sobą bliskie kontakty, czego jednym z przejawów było wzajemne zapraszanie się na święta. Np. w 1938 r. 34 pp z Białej Podl. zaprosił na obchody swego dwudziestolecia 22 pp z Siedlec. Wśród delegatów 22 pp na święto 34 pp znaleźli się: dowódca 22 pp z adiutantem oraz kilku oficerów i podoficerów¹⁵.

Święto Żołnierza

Kolejnym znaczącym świętem obchodzonym w Wojsku Polskim było Święto Żołnierza, obchodzone 15 sierpnia – w rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 roku. Do obchodów tego święta starano się angażować także miejscową społeczność, proponując jej atrakcje, takie jak: koncerty orkiestry wojskowej, przedstawienia teatryku wojskowego i wspólną zabawę. Tego dnia w garnizonach ozdabiano obiekty wojskowe, zaś oficerowie mieli obowiązek założyć mundury garnizonowe, pełne odznaczenia, rękawiczki i szable. Natomiast w kościołach garnizonowych odprawiano okolicznościowe msze.

W 16. rocznicę zakończenia wojny polsko-sowieckiej (14 i 15 sierpnia 1936 r. – przyp. P.B.) w garnizonie bialskim zorganizowano wiele imprez, których zadaniem była manifestacja więzi między społeczeństwem, a Wojskiem Polskim. 14 sierpnia, o godz. 19.00 odbył się uroczysty capstrzyk orkiestry wojskowej na ulicach miasta, a o 20.30 przy pomniku 34 pp miał miejsce apel uczczenia pamięci bohaterów oraz złożenie wieńców. Drugi dzień rozpoczął się pobudką i hejnałem z wieży zamkowej o godz. 6.00. O godz. 9.00 nastąpił przegląd wojska, organizacji i stowarzyszeń, pół godziny później odprawiono mszę św. na stadionie sportowym 34 pp, a po niej (o godz. 11.00) odbyła się defilada. Obchody

14 *Święto 34 p.p.*, „Głos Społeczny” nr 10 z 1.V.1935 r., s. 6; *Święto 34 Pułku Piechoty*, „Głos Społeczny” nr 13 z 1.VI.1935 r., s. 4-5.

15 CAW, Akta 22 pp, *Rozkaz nr 66 z 23.IV.1938 r.*, sygn. I.320.22.1., k. 1.

zakończyła zabawa taneczna o godz. 15.00 w parku zamkowym. W uroczystościach Dnia Żołnierza wzięły udział wszystkie organizacje, stowarzyszenia oraz ludność miasta¹⁶. Niemal identycznie wyglądały obchody zwycięstwa nad Sowietami w 1937 i 1938 r.¹⁷

Święta państwowe

Podczas obchodów świąt państwowych wojsko występowało w roli współgospodarza, ponieważ w tym przypadku za ich organizację i sprawny przebieg odpowiadały władze miejskie i samorządowe. Każdą uroczystość rozpoczynały msze święte w kościołach wszystkich wyznań, po których zwykle następowała defilada wojska, policji, straży pożarnej, organizacji społecznych i paramilitarnych, odbierana przez generała lub najstarszego rangą oficera w garnizonie. Następnie miały miejsce odczyty, imprezy, zbiórki pieniężne, a wieczorem uroczyste akademie i zabawy taneczne.

Jednym z najważniejszych świąt państwowych, obchodzonych w okresie II RP, była rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 r. Np. w 1931 r. przebieg uroczystości trzeciomajowych w Białej Podlaskiej wyglądał następująco: o godz. 7.00 pobudka żołnierska, przy dźwiękach orkiestry wojskowej. O godz. 10.30 odbyła się msza polowa, w której uczestniczyli 34 pp i 9 pap, szkoły i organizacje społeczne. Po mszy odbyła się defilada, w której można było podziwiać bialskie pułki, oddziały Straży Pożarnej, szeregi Związku Strzeleckiego, oddział „Sokoła”, cechy rzemieślnicze, uczniów z gimnazjum męskiego i żeńskiego, szkoły powszechne, etc. Przygrywały orkiestry z 34 pp, strażackie i gimnazjalne¹⁸. W podobny sposób przebiegały obchody 3 Maja przez cały okres międzywojenny¹⁹. Szczególną oprawę miały obchody trzeciomajowe w 1939 roku, kiedy społeczeństwo podlaskie mocno odczuwało już napięcie wojenne, zwłaszcza po marcowej mobilizacji 9 Dywizji Piechoty.

Kolejnym ważnym świętem były obchody odzyskania niepodległości w dniu 11 listopada. Nie różniły się one zasadniczo od innych ważnych uroczystości państwowych, czy wojskowych. W szkołach organizowano odpowiednie poranki, akademie i przedstawienia sceniczne. Miasta dekorowano flagami narodowymi oraz portretami prezydenta RP, Józefa Piłsudskiego i marszałka Edwarda Śmigłego-Rydza. Wieczorem – w przeddzień obchodów – odbywały się capstrzyki wojskowe z orkiestrą i pochodniami. Następnego dnia wczesnym rankiem trębacz odgrywali hejnał, następnie odprawiano msze w kościołach wszystkich wyznań, po których w eksponowanym miejscu miasta odbywała się

16 *Święto żołnierza*, „Głos Społeczny” nr 17 z 1.IX.1936 r., s. 2-3.

17 *Rocznica zwycięstwa w r. 1920. Święto Żołnierza Polskiego*, „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1937 r., s. 2; *Święto Zwycięstwa Żołnierza Polskiego*, „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1938 r., s. 4-5.

18 *3 maja w Białej Podlaskiej*, „Nowiny Podlaskie” nr 11 z 6.V.1931, s. 1-2.

19 Zob. szerzej: „Życie Podlasia” nr 1 z 6.V.1934 r., s. 3; *Obchód 3 Maja w Białej Podl.*, „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 12; *Święto Narodowe 3 Maja*, „Głos Społeczny” nr 9 z 1.V.1938 r., s. 7.

defilada. Po południu przeprowadzano pogadanki w oddziałach na temat rocznicy odzyskania Niepodległości, a wieczorem odbywały się akademie²⁰.

Mimo, że dzień 11 listopada podobnie obchodzono każdego roku, to szczególne znaczenie miały okrągłe rocznice: dziesięcio-, i dwudziestolecia odzyskania niepodległości oraz te, podczas których przeprowadzano poświęcenia sztandarów, odsłonięcia pomników, czy okolicznościowych tablic²¹.

Szczególnie istotne były obchody święta 11 Listopada w 1936 roku, ponieważ do corocznych obchodów, doszły jeszcze uroczystości związane z wręczeniem buławy marszałkowskiej gen. E. Śmigłemu-Rydzowi. W uroczystości tej wzięły udział także delegacje pułków 9 DP, w tym także z garnizonu bialskiego²². W Białej Podlaskiej program uroczystości wyglądał wówczas następująco: 10 listopada – o godz. 14.00 dekoracja domów, balkonów, okien flagami narodowymi i portretami J. Piłsudskiego, I. Mościckiego oraz gen. E. Śmigłego-Rydzę; o godz. 19.00 – capstrzyk orkiestry 34 pp ulicami Białej Podl. 11 listopada: godz. 6.00 pobudka orkiestry 34 pp i hejnał trębaczy z wieży zamkowej; godz. 9.15 – przegląd oddziałów wojskowych przez komendanta garnizonu, i wciągnięcie chorągwi na maszt (stadion sportowy 34 pp); godz. 9.30 – nabożeństwo polowe na stadionie sportowym 34 pp; godz. 11.00 – defilada przed pomnikiem poległych 34 pp; godz. 10.00 – nabożeństwo w cerkwi prawosławnej przy ulicy Terebelskiej; godz. 10.00 – nabożeństwo w miejscowej synagodze dla żołnierzy wyznania mojżeszowego; godz. 18.00 – zabawa żołnierska w domu Żołnierza 34 pp²³.

Z okazji dwudziestolecia Odzyskania Niepodległości w stolicy Południowego Podlasia miała miejsce wspaniała defilada wojskowa, którą tak oto wspomina Roman Łysakowski – wówczas młody chłopiec, syn oficera 34 pp: *w 1938 roku, podczas święta narodowego, odbyła się w Białej Podlaskiej wspaniała defilada. Poza żołnierzami garnizonu wojskowego brał w niej udział szereg organizacji paramilitarnych, pracownicy urzędów państwowych, hufiec ZHP, straż pożarna oraz reprezentanci wszystkich ważniejszych warstw społecznych miasta. Trybuna była wspaniale udekorowana [...]. Nic dziwnego – Biała podejmowała wtedy nadzwyczajnych gości; przyjechało aż trzech generałów. Przybyli: Inspektor Armii generał [Tadeusz – przyp. P.B.] Piskor, gen. [Bolesław – przyp. P.B.] Jatełnicki i Szef Sztabu generał [Kazimierz – przyp. P. B.]*

Fabrycy²⁴ [...]. Defiladę prowadził dowódca bialskiego garnizonu, a jednocześnie 34 pułku piechoty, ze swoim zastępcą [...]. Mieniły się szable, którymi oficerowie prezentowali broń przed trybuną. Wypucowane lawety armatnie dudniły po jezdni, a kanonierzy dumnie przeżyli się przed trybuną [...]. Wszyscy byli odświętnie ubrani, panował wokół podniosły nastrój. [...] Była to ostatnia tego typu impreza w Białej Podlaskiej przed wybuchem II wojny światowej. Pozostawiła po sobie niezatarte wrażenie (R.Łysakowski, 2000, s.50).

Ważnym świętem obchodzonym w Wojsku Polskim były również imieniny Józefa Piłsudskiego (19 marca). Od początku II RP, z wyjątkiem lat 1924-1926, miały one zbliżony przebieg we wszystkich garnizonach. W przeddzień uroczystości odświętnie ozdabiano koszary, przeprowadzano uroczyste capstrzyki ulicami miasta, organizowano akademie, pogadanki i spektakle amatorskich zespołów teatralnych. 19 marca, w dniu św. Józefa, rano odprawiano uroczystą mszę świętą, po której odbywała się defilada. Następnie władze cywilne i wojskowe przyjmowały życzenia dla solenizanta od organizacji, stowarzyszeń, zakładów pracy, szkół i osób prywatnych. Główną część uroczystości kończył wspólny obiad żołnierski, w czasie którego jeden z oficerów opowiadał o życiu i czynach Naczelnika. Po południu organizowano akademie, zawody sportowe, rauty, występy orkiestr i chórów żołnierskich. Śpiewane były pieśni i deklamowane wiernsze popularyzujące czyny i życie J. Piłsudskiego²⁵.

Także w garnizonie Biała Podlaska uroczystości te nie odbiegały od przyjętego planu. Przykładowo program obchodów imienin Józefa w 1935 r. był następujący: 18 marca o godz. 17.00 uroczystość żołnierska w „Domu Żołnierza”; godz. 19.00 zlot okolicznych straży ogniowych na Placu Wolności; godz. 20.00 – capstrzyk orkiestry wojskowej; godz. 20.45 – capstrzyk orkiestry straży ogniowej z plutonem honorowym 34 pp ulicami miasta. 19 marca: godz. 6.00 pobudka orkiestry na ulicach miasta; godz. 9.30 – przegląd wojska i oddziałów Przysposobienia Wojskowego przez Komendanta Garnizonu; godz. 10.00 – nabożeństwo w kościele parafialnym przy ul. Brzeskiej, i w świątyniach innych wyznań; godz. 11.15 – defilada przed budynkiem Starostwa Powiatowego; godz. 12.00 – uroczyste przemianowanie ulicy Brzeskiej na ulicę Gen. Bronisława Pierackiego²⁶; godz. 17.00 – uroczystość ku czci J. Piłsudskie-

20 CAW, Akta 9 pal, *Dodatek do rozkazu dziennego nr 248 z 10.XI.1927 r.*, sygn. I.322.9.5.; Archiwum Państwowe w Siedlcach (dalej APS), Starostwo Powiatowe w Siedlcach 1918-1939 (dalej SPS); *Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne za okres styczeń – grudzień 1926 r.: Sprawozdanie Sytuacyjne za m. listopad 1926 r.*, sygn. 9, k. 42; *Ibidem, Ibidem, Mies. Spr. Syt. Nr 11/37 za m-c listopad 1937 r.*, k. 125; *Ibidem, Mies. Spr. Syt. Nr 1-12 za 1935 r.; Rocznica 11 listopada, „Głos Społeczny” nr 23 z 1.XII.1936 r.*, s. 4; *Z dnia 11 Listopada, „Głos Społeczny” nr 22 z 15.XI.1937 r.*, s. 4; *Święto Niepodległości, „Życie Podlasia” nr 45 z 8.XI.1936 r.*, s. 2.

21 *Na dwudziestolecie, „Głos Podlaski” nr 47 z 20.XI.1938 r.*, s. 570.

22 CAW, Akta 9 DP, *Udział wojska w uroczystościach państwowych*, sygn. I. 313.9.31. W rewii tej wzięły udział poczty sztandarowe i trąbki odznaczone orderem „Wirtuti Militari” oraz dowódca 9 DP i dowódcy jej pułków.

23 *Wielkie doroczne święto odzyskania Niepodległości, „Głos Społeczny” nr 22 z 11.XI.1936 r.*, s. 3-4; *Dom Żołnierza 34 pp, „Głos Społeczny” nr 23 z 1.XII.1936 r.*, s. 4.

24 W rzeczywistości gen. dyw. K. Fabrycy był wówczas Inspektorem Armii z siedzibą we Lwowie (funkcję tę pełnił od VI 1934 r. do IX 1939 r.).

25 CAW, Akta 9 pal, *Rozkaz dzienny nr 61 z 16.III.1927 r.*, sygn. I.322.9.5.; APS, SPS, *Miesięczne sprawozdania sytuacyjne za okres I-IV 1927 r.: Sprawozdanie sytuacyjne za m. marzec 1927 r.*, sygn. 10, k. 6-7; *Ibidem*, sygn. 12 *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne. 9.II.1927-26.XII.1928: Sprawozdanie sytuacyjne nr 12: 14.III.-21.III.1928 r.*, k. 21; *Ibidem, Sprawozdania Sytuacyjne Tygodniowe nr 1-52; 4.I.-26.XII.1928: Sprawozdanie Syt. nr 12. 14.III.-21.III.1928*, sygn. 13, k. 36; „Placówka” nr 2 z 17.III.1929 r., s. 7; „Życie Podlasia” nr 12 z 24.III.1935 r., s. 2; *Imieniny Marszałka Polski w Siedlcach, „Nowa Gazeta Podlaska” nr 12 z 25.III.1934 r.*, s. 1.

26 15 czerwca 1934 r. członek Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów dokonał w Warszawie zamachu na ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego, który w wyniku odniesionych ran zmarł tego samego dnia. Jedną z konsekwencji jego zabójstwa było utworzenie obozu izolacyjnego w Berezie Kartuskiej dla osób podejrzanych o działalność antypaństwową.

go w gimnazjum żeńskim im. E. Plater; godz. 19.00 – uroczystość w lokalu Podlaskiej Wytwórni Samolotów²⁷. Podobnie było w latach następnych²⁸.

Inne uroczystości obchodzone w garnizonie Biała Podlaska

Oprócz świąt wojskowych i państwowymi żołnierze bialskiego garnizonu uczestniczyli także w uroczystościach specjalnych. Do takich z pewnością należała ceremonia pogrzebowa Józefa Piłsudskiego 13-17 maja 1935 r. w Warszawie i Krakowie. 15 maja 1935 r. wyjechała na nią z Białej Podlaskiej delegacja 9 pal w składzie: dowódca pułku – płk Otton Krzysch, 2 oficerów, 2 podoficerów i poczet honorowy z trąbką. W pogrzebie Marszałka w Warszawie brał również udział II batalion 34 pp (młodszy rocznik) oraz delegacja 35 pp ze sztandarem pułkowym (P.Borek, op.cit., s.149). Uroczystości żałobne odprawiano we wszystkich garnizonach Południowego Podlasia²⁹.

12 maja 1936 roku – w pierwszą rocznicę śmierci Marszałka, pułki 9 DP uczestniczyły w pogrzebie serca J. Piłsudskiego na wileńskiej Rossie. Na uroczystość tą dzień wcześniej przybyły z 9 DP poczty sztandarowe 34 pp, 35 pp, 22 pp oraz poczet trąbkowy 9 pal (P.Borek, op.cit., s.149). Uroczystości żałobne po śmierci J. Piłsudskiego organizowano corocznie aż do wybuchu wojny. Przykładowo 12 maja 1938 r. w garnizonie Biała Podl. uroczystości te miały następujący przebieg: godz. 10.00 – nabożeństwo żałobne w kościele NMP, z udziałem przedstawicieli władz państwowych, samorządowych, wojska, organizacji społecznych i młodzieży szkolnej; o tej samej godzinie – nabożeństwa żałobne w świątyniach innych wyznań; godz. 19.00 – uroczysty capstrzyk żałobny 34 pp i 9 pal, następnie zbiórka organizacji społecznych na Placu Wolności i wymarsz na stadion sportowy 34 pp; godz. 20.45 – trzyminutowa chwila ciszy i rozpalenie ogniska na stadionie pułku³⁰. W 1939 r. obchody rocznicy śmierci J. Piłsudskiego w całym kraju miały wyglądać identycznie. Specjalnie na tą okazję wydano okólnik, który postanawiał m.in. o jak najliczniejszym uczestnictwie społeczeństwa w nabożeństwach żałobnych, uczczeniu śmierci Marszałka minutą ciszy, odczytaniu wybranych myśli J. Piłsudskiego zgromadzonym obywatelom, opuszczeniu flag narodowych do połowy masztu, nie graniu muzyki, udostępnieniu żałobnych audycji radiowych możliwie jak najliczniejszemu gronu Polaków³¹.

Powrót jednostek z manewrów

Inną okazją do zacieśniania więzi bialskiego społeczeństwa z miejscowym garnizonem był powrót

jednostek z manewrów letnich (zazwyczaj we wrześniu) oraz jesiennych (w listopadzie). Powoływano wówczas komitet, który organizował powitanie wojska, odbywała się uroczysta defilada, a dowódcy i przedstawiciele społeczeństwa wygłaszali przemówienia. Komitet taki zawiązano np. 5.IX.1936 r. w Białej Podlaskiej. Wydał on „Odezwę do mieszkańców Białej” o następującej treści: *Do Obywateli m. Białej Podl. Stosując się do uchwał Komitetu Obywatelskiego, wzywam wszystkich obywateli miasta do najliczniejszego wzięcia udziału w uroczystym powitaniu wracających z ćwiczeń oddziałów Garnizonu bialskiego; do udekorowania wszystkich domów flagami narodowymi, a w szczególności przyozdobienia domów, okien i balkonów wzdłuż trasy, którą przejdzie wojsko do koszar. Komitet pragnie, aby całe społeczeństwo bialskie wyjątkowo uroczyste, serdecznie i owacyjnie zadokumentowało swe sympatie i miłość, jaką żywi dla wojska. Oddziały wkroczą do miasta od ulicy Warszawskiej dnia 15.IX. r. b. o godzinie na razie nieustalonej, gdzie u bramy miasta będą witane przez władze miejskie, organizacje i obywateli. Na godzinę przedtem sygnał dadzą trębacze. Za Komitet Obywatelski inż. A. Walawski, burmistrz*³².

15.IX.1936 r. o godz. 17.30 odbyło się powitanie wracającego z manewrów 34 pp i III/9 pal. Przy wzniesionej bramie triumfalnej dowódcę garnizonu – płk J. Świąteckiego powitali przedstawiciele władz miasta i organizacji społecznych. Ludność i młodzież szkolna obsypywała żołnierzy kwiatami. Po defiladzie, która odbyła się przed Pomnikiem Poległych 34 pp, żołnierze pomaszerowali do koszar. Lokalna prasa zaś pisała: *Do niedawna zwyczaj powitania wracającego z manewrów wojska był aktem czysto oficjalnym, dziś powrót garnizonu z manewrów stał się świętem całego miasta. Społeczeństwo rozumie, że wojsko jest chlubą narodu. Społeczeństwo widzi w armii naszej siłę Państwa i potęgę Polski i wie, że rękojmią naszego bezpieczeństwa, a zarazem gwarancją pokoju jest Armia stworzona przez wielkiego Marszałka Józefa Piłsudskiego[...]*³³. Identyfikacyjnie witano żołnierzy bialskiego garnizonu wracających – tym razem z manewrów letnich – rok później³⁴.

Obchody rocznic powstań narodowych w bialskim garnizonie

Równie uroczyste celebrowano rocznice powstań narodowych. Organizowano dla żołnierzy spotkania z weteranami 1863 r., odczyty i pogadanki. Jeżeli pułk nosił numer, który nawiązywał do bojowych tradycji pułków I Rzeczypospolitej, Księstwa Warszawskiego lub Królestwa Kongresowego, szeroko omawiano wówczas bitwy historycznych poprzedników. Teatrzyk żołnierski odgrywał scenki poświęcone powstaniom, a chór pułkowy dawał koncert pieśni powstańczych. Na przedstawienia

27 *Obchód Imienin Wodza Narodu*, „Głos Społeczny” nr 6 z 19.III.1935 r., s. 5.
28 „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1936, s. 2; „Głos Społeczny” nr 6 z 15.III.1937 r., s. 10; „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1939 r., s. 2.

29 Po śmierci Józefa Piłsudskiego w Polsce zaczęto obchodzić również imieniny prezydenta RP – prof. I. Mościckiego

30 *Dzień żałoby narodowej*, „Głos Społeczny” nr 10 z 12.V.1938 r., s. 5.

31 „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 10.

32 „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 3.

33 *Powitanie wracającego z manewrów garnizonu bialskiego*, „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 7.

34 *Powitanie wracającego z manewrów garnizonu bialskiego*, „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1937 r., s. 4.

zapraszano delegacje miejscowego społeczeństwa, zwłaszcza zaś młodzież ze Związku Strzeleckiego i harcerzy. Jeżeli w rejonie garnizonu istniały groby powstańców z 1831 lub 1863 r., żołnierze (razem z młodzieżą) porządkowali i dekorowali je (J. Odziemkowski, 1996, s. 64).

Szczególne znaczenie w garnizonach Południowego Podlasia miały obchody rocznic powstania listopadowego i styczniowego, ponieważ na tym terenie oba zrywy narodowe odcisnęły bardzo wielkie piętno (P. Borek, 2006, s. 115). W okresie międzywojennym istniał niewygasły wręcz kult dla bohaterów powstania 1863-1864, czego jednym z dowodów była znaczna ilość pomników poświęconych walkom powstańczym, rozrzuconych na całym Podlasiu³⁵.

Jakkolwiek obchody rocznic powstania styczniowego odbywały się corocznie, to w sposób szczególnie świętowane były okrągłe rocznice 60-lecia, 70-lecia, 75-lecia irredenty. W trakcie uroczystości odprawiano nabożeństwa żałobne, składano wieńce na grobach poległych, organizowano akademie, wieczornice, pogadanki, czy wystawy powstańczych pamiątek. Kolejne rocznice stanowiły okazję do odświeżenia przebiegu powstania, pokazania głównych jego bohaterów w walce o wolność. Na uroczystościach narodowych eksponowano powstańcze sztandary, a księża święcili krzyże wystawiane poległym powstańcom. Aktywny na Podlasiu był np. ks. Antoni Mackiewicz, pielęgnujący zwłaszcza tradycje ks. S. Brzóska, który każdą mszę św. zaczynał modlitwą za powstańców (P. Matusiak, 1996, s. 198).

Przykładowo 60 rocznica powstania uczczona została w Białej Podlaskiej uroczystą akademią, na którą bardzo licznie stawiała się młodzież gimnazjalna, dając tym wyraz swoim uczuciom względem polskich tradycji narodowych³⁶.

Następną wielką rocznicą obchodzoną w garnizonie białskim było w 1938 r. 75-lecie wybuchu powstania styczniowego. Jego obchody miały podobny przebieg w wielu miejscowościach na Podlasiu. Rozpocynały się zazwyczaj mszą św. w miejscowych kościołach parafialnych, w której uczestniczyła młodzież szkolna, przedstawiciele lokalnych władz i społeczeństwa. Pod pomnikami składano wieńce i kwiaty oraz wygłaszano okolicznościowe przemówienia (W. Więch-Tchórzewska, op. cit., s. 219).

Dla upamiętnienia bitwy stoczonej przez oddział powstańczy dowodzony przez Romana Rogińskiego pod wsią Białka (przy szosie z Białej Podlaskiej do Terespoła), społeczeństwo Białej postanowiło

wznieść okazały obelisk z tablicą pamiątkową. 5 października 1936 r. odbyło się poświęcenie fundamentów pomnika 7 powstańców z 1863 roku, a jego uroczyste odsłonięcie (fundowanego z inicjatywy Grodzkiego Koła Rezerwistów w Białej Podlaskiej i ofiar społeczeństwa białskiego – przyp. P.B.) odbyło się w 1938 r. W akcie poświęcenia pomnika wzięły udział władze miejskie, osoby prywatne, przedstawiciele różnych organizacji społecznych³⁷. 30 stycznia 1938 r. w Białej Podlaskiej Związek Rezerwistów zorganizował także akademię, połączoną ze złożeniem wieńców przez delegacje instytucji i organizacji pod pomnikiem Powstańców 1863 r. na Białce³⁸.

W latach 1918-1939 na terenie Białej Podlaskiej funkcjonował garnizon Wojska Polskiego, który był drugim co do wielkości (po garnizonie Siedlce – przyp. P.B.) na Południowym Podlasiu (liczył ok. 1000 żołnierzy). Obecność żołnierzy 34 pp i 9 pal w mieście powodowała powstawanie permanentnych i silnych zależności wojska z miejscowym społeczeństwem, które formowały się w wielu różnych dziedzinach. Jedną z nich, która w zasadniczy sposób oddziaływała na postęp świadomości narodowej lokalnego społeczeństwa, były uroczyste obchody świąt państwowych, narodowych, wojskowych i pułkowych, w czasie których urządzano defilady, przemarsze wojska z orkiestrą, zawody sportowe, akademie i zabawy taneczne. Dowódcy garnizonu białskiego zapraszali delegacje mieszkańców na wszelkie uroczystości, jakie były obchodzone w jednostkach.

Obchody świąt państwowych i wojskowych miały zatem bardzo duże znaczenie w wychowaniu patriotyczno-obywatelskim żołnierzy białskiego garnizonu: przypominały i utrzymywały w pamięci żołnierzy wiele istotnych faktów z historii Polski i macierzystego oddziału, uczyły szacunku dla symboli wojskowych, dawały okazję do szerszych kontaktów miejscowych jednostek ze społeczeństwem lokalnym. Szczęólnego znaczenia uroczystości te nabrały w 1939 roku, wobec narastającego zagrożenia atakiem ze strony hitlerowskich Niemiec, służąc jednocześnie konsolidacji Podlaskiego społeczeństwa.

Bibliografia:

1. „Głos Podlaski” nr 47 z 20.XI.1938 r., s. 5, 570
2. „Głos Społeczny” nr 10 z 1.V.1935 r., s. 6
3. „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 10
4. „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1937 r., s. 2
5. „Głos Społeczny” nr 17 z 1.IX.1936 r., s. 2-3
6. „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 2, 3, 7
7. „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1937 r., s. 4
8. „Głos Społeczny” nr 22 z 11.XI.1936 r., s. 3-4
9. „Głos Społeczny” nr 3 z 1.II.1938, s. 4
10. „Głos Społeczny” nr 6 z 15.III.1937 r., s. 10;

37 T. K., *Poświęcenie kamienia węgielnego pod pomnik powstańców 1863 roku na Białce*, „Głos Społeczny” nr 20 z 15.X.1936, s. 2-3.

38 „Głos Społeczny” nr 3 z 1.II.1938, s. 4.

35 Szerzej na ten temat piszą: M. Kuraś, *Kultywowanie tradycji powstania styczniowego i jego uczestników na Podlasiu w okresie międzywojennym (1918-1939)*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” 2002, t. 2, s. 87-111; T. Swat, *Mogily miejsca straceń i pamiatki powstania styczniowego na południowym Podlasiu*, [W:] *Powstanie styczniowe na Południowym Podlasiu*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów – Warszawa 1994, s. 129-147; P. Matusiak, *Tradycja powstania styczniowego w Polsce podziemnej 1939-1945*, [W:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod red. Henryka Mierzińskiego, Siedlce 1998, s. 195-206; W. Więch-Tchórzewska, *Obchody rocznic powstania styczniowego na Podlasiu*, [W:] *Rok 1863...*, s. 208-209.

36 „Młodzież z Podlasia” 1923, nr 2, s. 7.

11. „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1939 r., s. 2.
12. „Głos Społeczny” nr 6 z 19.III.1935 r., s. 5
13. „Głos Społeczny”, nr 10 z 12.V.1938 r.
14. „Młodzież z Podlasia” 1923, nr 2, s. 7.
15. „Nowiny Podlaskie” nr 11 z 6.V.1931, s. 1-2.
16. „Nowiny Podlaskie” nr 24 z 8.V.1932 r., s. 1
17. „Placówka” nr 2 z 17.III.1929
18. Borek P., Garnizon Wojska Polskiego w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939, Biała Podlaska 2006, s. 149-150.
19. Borek P., Tradycje polskich powstań zbrojnych i ich wpływ na kształtowanie się świadomości narodowej mieszkańców Podlasia, [W:] Wojsko i kultura w dziejach Polski i Europy. Księga jubileuszowa profesora Piotra Matusaka w 65 rocznicę urodzin, pr. zb. pod red. R. Dmowskiego, J. Gmitruka, G. Korneć i W. Włodarkiewicza, Warszawa – Siedlce 2006, s. 118-126
20. Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1936, s. 2
21. Matusak P., Tradycja powstania styczniowego w Polsce podziemnej 1939-1945, [W:] Rok 1863 na Podlasiu, pod red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998, s. 195-206
22. Odziemkowski J., Armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej, Warszawa 1996, s. 64
23. P. Zarzycki, 9 pułk artylerii lekkiej, Pruszków 1996, s. 13
24. Podlasiak” nr 23/24 z 15.VI.1930, s. 6
25. Podlasiak” nr 48 z 25.XI.1928, s. 9-11;
26. Podlasiak” nr 49 z 2.XII.1928 r., s. 1
27. Podlasiak” nr 50 z 16.XII.1923 r., s. 5-6
28. Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2000, nr 3, s. 50.
29. Życie Podlasia” nr 1 z 6.V.1934 r., s. 3

NATIONAL HOLIDAYS AND REGIMENT CELEBRATIONS IN BIAŁA PODLASKA GARRISON IN THE INTERWAR PERIOD

Social Dissertations, Issue 2 (VII), 2013

Paweł Borek

Pope John Paul II State School of Higher Education in Biała Podlaska

Borek P. (2013), *National holidays and regiment celebrations in Biała Podlaska garrison in the interwar period*. Social Dissertations, 2 (VII), p. 104-111

Summary: during the interwar period Biała Podlaska was a garrison town, where the 34th Infantry and 9th Light Artillery regiments were stationed. The presence of over a thousand soldiers created symptomatic relations between the military and the civilians, especially in socio-cultural, economic and political matters. The aim of this article is to present the celebration of national and regiment holidays in Biała Podlaska garrison in the Second Polish Republic. These celebrations had a great importance in the patriotic and civic education of both soldiers and the local inhabitants and on the eve of World War II they strengthened the bond between the Podlaskie people and the 9th Infantry Division

Key words: 34th Infantry, 9th Light Artillery, Biała Podlaska garrison, national and military holidays, regiment celebrations

During the 1918-1939 period one element was integral to patriotic and civic education – relation with society. State and military officials concluded that a soldier conscious of the extent of social approval will withstand the arduous regime of service better, as well as, learn the basic civic attitude quicker. Garrison commanders would invite representatives of the local community to military and national holidays, celebrated by the unit, passing and blessing of the banners, as well as military orchestra concerts.

For the soldiers, participation in celebrations, either military, state or church ones, was a way to fulfil their duties. Depending on their rank and position they would appear as hosts or co-hosts, delegates, members of the honorary assist, supervisors or performers in particular events. All soldiers would be present on national holidays and the army would act as a co-organizer to the celebration. During the interwar period the main state holidays were anniversaries: of the enactment of the Constitution of May 3, 1791; of the resumption of the independent Poland on November 11 1918 (National Independence Day). Another important national holidays were: Soldier's Day celebrated annually on August 15 and Joseph's name day (March 19).

In the interwar period following units stationed in Biała Podlaska garrison: 34th Infantry, 9th Light Artillery¹, Field officer, Region Reserve Command,

¹ Until November 1933 Biała Podlaska garrison stationed command and two divisions of 9th Field Artillery/Light Artillery regiments (since the division of artillery in 1932 into three types: light, heavy and the heaviest, all field artillery regiments were re-named to light artillery), whereas the third division due to a lack of space was stationed in Beręza Kartuska. In November 1933 there was a change in the placement of the Biała Podlaska garrison units due to difficulties with meeting their

Military Police Division Station 9, Regional Equine Inspectorate (for following poviats: Biała Podlaska and Włodawa), Centre of Air force Military Training, St Cross Military Parish and Management of Airforce Factory – branch office no IV. An air force unit under the command of colonel Hilary Grabowski was also a part of Biała Podlaska garrison.

Regiment celebrations in Biała Podlaska garrison

The most important holidays in a soldier's life was regiment celebration, preparation to which always begun few weeks earlier. Every officer's duty was to make sure that it will be grand. The schedule of the event was established by the unit's commanding officer together with his subordinates. However, it must be noted that the most important elements of such regiment celebrations were similar in Polish Armed Forces in the 2nd Polish Republic. The day before military tattoos were organized on the streets of garrison towns, which ended with an assembly to commemorate the fallen. On the celebration day soldiers participated in a mass conducted by the garrison chaplain. After that the divisions were mustered which was followed by an official parade. In the afternoon dances were organized, as well as lotteries, sport competition and other attractions. Regiment holidays we open to – apart from the military - citizens and officials of garrison towns, scouts, students and numerous social and paramilitary organizations (Riflemen Association, Maritime and Colonial League, Airborne Antigas Defence League, etc.).

training programme. The command together with the 1st and 2nd divisions of 9th Light Artillery (75mm cannons) were moved from Biała Podlaska to Siedlce – in place of 9th Heavy Artillery regiment moved to Włodawa. Third division of 9th Light Artillery was moved to Biała Podlaska (between October 20 and 26, 1933) – Central Military Archives (further - CAW), Samodzielny Referat Informacyjny DOK IX (dalej SRI DOK IX) sygn. I. 371.9/A.12.

Address for correspondence: Paweł Borek, Pope John Paul II State School of Higher Education in Biała Podlaska, Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, e-mail: p.borek@dydaktyka.pswbp.pl

In order to commemorate jubilees and holidays many regiments issued at their cost the so-called "One-day papers" edited by the officers. They included biographical notes on the commanders, early days of the regiment, stories from Polish-Soviet war of 1919-1920, information from regiment daily activities, special texts, poems, songs, anecdotes, etc. "Regiment one-day papers" were given to the invited guests and the soldiers distinguished for excellent service².

Biała Podlaska garrison units celebrated their holidays every year on following days: 34th Infantry – May 8 and December 7³; 9th Light Artillery - June 13-14⁴ and the 9th Heavy Artillery – September 8 (initially June 29)⁵. Artillery regiments also celebrated St. Barbara's name day, because she was a patron of the artillery.

Assemblies to commemorate the fallen were especially important, they celebrated the memory of soldiers fallen in the fights for Polish borders between 1918 -1920. They were meant to imbue in the soldier love to his country, devotion to regiment's tradition and to their brothers in arms. In Biała Podlaska such assemblies were organized at the barracks' yard at Warszawska street. The garrison church at Reformacka street held at the same time a mass for the fallen with townsfolk numerous in attendance.

As mentioned earlier – regiment holidays were celebrated very formally and they were indubitably a celebration for every citizen of Biała Podlaska. For example the schedule for the 9th Field Artillery Regiment holiday in June 1927 was as follows: June 15, 9.30 field mass on the barracks yard followed by a parade. 12.00 dinner for the soldiers, 15.00 track and field, together with artillery, competitions, 18.00 sport competition on the sport field of the regiment. June 16, 15.00 horse riding competition for the officers and a tournament for non-commissioned officers.⁶

However, among the most impressive celebrations were the even anniversaries of a particular regiment or those connected to key events (purchase of ordnance or equipment for the army, revealing of a new monument, participation of high ranking officials, etc.) on the December 7 1923 34th Infantry regiment celebrated its five year anniversary. The festivities begun with a mass conducted

by the regiment's chaplain lieutenant colonel Antoni Skrzykowski, followed by a parade for the regiment's commander – lieutenant colonel Ludwik Bittner and the officer corps. In the evening there was a reception in the Kijowski's hall where the officers staged a two-act comedy by Maurice Desvallières "Can I borrow your wife."⁷

On November 24-25 1928 there were some unusually grand celebrations of the 10th anniversary of the 34th Infantry Regiment. People of Biała Podlaska organized a special Committee for the Celebration of the 10th Anniversary of the 34th Infantry headed by the town's starost Ignacy Bobek⁸. The committee supplied the soldier club-room with a library of over a 1000 volumes and portraits of important historic figures, and organized a cinema in the building. Municipal authorities decided to install electric wiring in the barracks. On November 24 1928 (Saturday) the three-day celebrations of the 10th anniversary began following this schedule:

Day One (24.XII)

Mourning mass for the fallen regiment's soldiers in the garrison church on 9.00; 10.00 procession to the cemetery and the placement of the wreaths on the graves of the soldier who died at Kobylany; read-outs on the history of 34th Infantry Regiment: for the soldiers in the barracks at 15.00, for the broader public in Cinema "Miraż" at 18.00. Formal military tattoo joined with a march through the town at 19.00; Evening assembly in the barracks at 20.30

Day Two (25.XII)

Reveille at 7.00; field mass on the barracks' yard at 10.00, follies and garrison units parade at 11.00, dinner in the barracks at 12.00, ball in the canteen at 22.00

Day Three (26.XI)

Celebrations for non-commissioned officers at 20.00⁹

On November 24 at 17.00 there was a meeting held in the club-room during which it was formally given to the regiment by the Committee¹⁰. On November 25, the field mass was followed by a parade of garrison's regiments before the brigade general Mieczysław Trojanowski and the division general Władysław Sikorski. Subsequently there was an officer dinner during which colonel Ludwik Bittner, major Władysław Pazderski and major Marian Tyborowski have presented the aforementioned generals with regiment's medals. At 18.00 in "Miraż" cinema State Forest Inspector – Waclaw Rogiński had presented a lecture on January Uprising and

2 Such issues were also in possession of 34th Infantry regiment

3 8th of May – anniversary of the battle with the Soviet at Rzeczyca and the victory by the Dnieper river (1920), 7th of December anniversary of the creation of the regiment (1918) during which officers and privates received honour decorations. Whereas 3rd of August was a day of mourning (anniversary of the defeat at Jablonka in August 1920)

4 14th of June anniversary of the creation of the regiment

5 Initially 9th Heavy Artillery regiment celebrated its Holiday on June 29, which was connected to the date of the creation of 1st Division, because this unit was assigned and numbered first to 9th regiment. Another version gives September 8 as the date of celebration, when all three divisions were finally united under one command and arrived to their garrison in Siedlce (September 8, 1922). Some historians explain the change with the fact that the 2nd and 3rd divisions had a longer battle tradition than 1/9 Heavy Artillery and the date of the creation of the latter was of lesser importance in regiment traditions

6 CAW, Akta 9 pal, *Rozkaz dzienny nr 131/27 z 14.VI.1927 r.*, sygn. I.322.9.5.

7 *Podlasiak* nr 50 z 16.XII.1923 r., s. 5-6.

8 Vogts of neighbouring communes: Swory, sitnik, Sidorki, powiat officials from Konstantynów, Radzyń and Włodawa, were also part of the committee,

9 *W dziesiątą rocznicę 34 p.p.*, „Podlasiak” nr 48 z 25.XI.1928, s. 9-11; P. Matusak, *Generał Ludwik Bittner 1892-1960. Żołnierz i polityk*, Siedlce 2008, s. 39-40.

10 *Ibidem*

colonel Jerzy Wroczyński presented the history of the 34th Infantry regiment.¹¹

The 9th Field Artillery regiment celebrated its 10th anniversary on June 14 1930. Just like in the case of the 10th anniversary of the 34th regiment, Biała Podlaska's starost Ignacy Bobek headed the Committee for the Celebration of the 10th Anniversary of the 9th Field Artillery. Committee was aided by the town's sejmik, the magistrate, land gentry and certain citizens, especially Henryk Ehrenkreutz – long-time patron of the regiment. The Committee also decided the following items for the regiment: a bugle, a cabinet with a hand-crafted regiment badge, over a thousand volumes together with a library cabinet. The schedule for the celebration of the anniversary of the 9th Field Artillery on June 14 1930 (Saturday) was as follows: 9.00 formal mass in St. Anna's church followed by a parade before the commander of Region Corps no. IX – brigade general Mieczysław Trojanowski and brigade general Józef Plisowski as well as division general Władysław Sikorski. After the parade Biała Podlaska's starost presented the bugle to the regiment and at 11.00 the club-room was consecrated and passed on to the 9th regiment by the committee, at 12.00 here was a formal military dinner after which at 15.30 horse riding competition was held on the regiment's sports field (12 officers, 7 non-commission officers and 6 privates participated), at 22.00 party was held in the garrison canteen. On the day after a garden party in the park was organized for the 9th regiment's soldiers as well as track and field competition (at 14.00) and in the evening in Biała Podlaska's cinemas "Miraż" and "Lux" – free viewing of the movies bought for the occasion by the Committee¹².

The same year on December 4 – St. Barbara's the patron of artillery day – the 9th regiment received a regiment bugle from the town people. After the mass and public consecration of the bugle, the chairman of the Funding Committee presented brigade general Mieczysław Trojanowski with the bugle, and he in turn gave it to the commander of the 9th Field Artillery regiment – colonel Otto Krzisch, which was followed by a formal oath and mutual parade of the 9th and 34th regiments. Celebrations ended with traditional military dinner with multiple guests (P. Zarzycki, 1996, s. 13).

On May 8 1932 in Biała Podlaska there was a grand celebration of the 12th anniversary of the victory of the 34th Infantry Regiment in Rzeszyca. Festivities began a day earlier with a formal military tattoo on the town's streets (at 19.30) and an assembly to commemorate the fallen soldiers on the artillery yard with the entire 34th regiment in attendance. Main celebrations took place on Sunday May 8, they began with reveille by regiment orchestra in town (at 6.00). At 9.00 regiment review took place together with a formal presentation of rifleman banner to the commander of the 7th Riflemen Com-

pany – captain Wiktor Wolochowicz and lieutenant Rogala as a challenge trophy for the champion company of the 9th Infantry Division. At 9.30 field mass was held, followed by a parade next to the officer's club, where at 13.00 a dinner for the officers and their families together with special guests was organized. After that, club's garden was opened and at 15.00 military party began. Festivities ended with follies entitled "Heart of Podlasie" performed in 34th regiment's "Soldier's Centre"¹³.

A year later Biała Podlaska citizens, in order to celebrate the 15th anniversary of the 34th Infantry Regiment, followed the initiative of graduated colonel Franciszek Grabowski and funded a monument to commemorate the memory of the regiment's fallen soldiers (which stands to this day on Warszawska street). On his call the whole community together with the town's starost Witold Skarżyński, who as the head of the Committee of the Construction of the Fallen Soldiers' Monument has contributed greatly to the initiative. The monument – designed under the supervision of senator engineer Jan Czerwieński – was to be a symbol of the time when Poland regained independence. It consists of three blocks – each standing for the three partitioned regions of Poland reunion o which was paid for by the lives of the soldiers of 34th Infantry Regiment. On July 16 1932 the construction works began with laying foundations and gathering building materials. Work force was supplied by the command of the 34th regiment from a pioneer platoon together with tools and equipment. By the end of April 1933 all work has been finished and on May 8 1933 the monument was formally presented to the public. A major role in financing the project (with the whole cost of about 14.000 PLN – annotation – P.B.) was played by the Military Family which organized art auctions and exhibitions. Performances and formal balls also delivered a substantial amount of money (P. Zarzycki, 1996, s. 13).

In 1935 the celebration of the 34th regiment's holiday adhered to a following schedule: May 7 in the evening the regiment dressed in formal uniforms conducted a formal military tattoo in Biała Podlaska. Vigil lights were lit under the fallen soldier statue and the names of the fallen in the field of battle were read out. With Chopin's mourning march being played and the cannon shots accompanying the regiment's commander – lieutenant colonel Jan Świątecki together with officer corps and non-commissioned officers and riflemen delegations have placed wreaths under the statue. The following day (May 8) began with a field mass on the regiment's stadium conducted by chaplain A. Skrzymowski (at 9.00). At 9.30 regiment's badge was awarded to officers and non-commissioned officers and at 10.00 junior riflemen swore their oath. Morning ceremony ended half an hour later with a parade by 34th and 9th regiments before the statue. At 12.00 in Soldier's

¹¹ *Z przebiegu uroczystości 34 p.p.*, „Podlasiak” nr 49 z 2.XII.1928 r., s. 1.

¹² *W dziesiątą rocznicę 9 p.a.p.*, „Podlasiak” nr 23/24 z 15.VI.1930, s. 6; *Święto 10-lecia 9 p.a.p.*, „Podlasiak” nr 25/26 z 29.VI.1930 r., s. 2-3.

¹³ *W dwunastą rocznicę zwycięstwa niezawodnego 34 p.p.*, „Nowiny Podlaskie” nr 24 z 8.V.1932 r., s. 1.

Centre hall a common military dinner was served, with numerous guests, representatives of the clergy, authorities and the local people. After dinner sport tournaments took place (volleyball, soccer, horse riding, cross-country running) accompanied by regiment's orchestra and newly bought by the 34th regiment radio¹⁴.

20th anniversary of the 34th regiment had a similarly grand celebration in attendance among many other important personas were brigade general Aleksander Narbut-Łuczyński (regiments first commander) as well as brigade general Ludwik Bittner. During the ceremony representatives of the town handed over to the military previously bought ordnance – heavy goods vehicle "Grom" (Thunder) together with a set of rifles and equipment for the heavy machine gun platoon¹⁵.

Regiments stationing in the Southern Podlasie remained in contact with each other, as is shown by mutual invitations to their holidays. For instance, in 1938 34th regiment from Biała Podlaska invited to their celebration of their 20th anniversary the 22nd Infantry regiment from Siedlce. Among the 22nd delegates were the commander of the 22nd regiment with his adjutant together with a couple other officers and non-commissioned officers¹⁶.

Soldier's Day

The most important holiday for Polish Armed Forces was Soldier's Day celebrated August 15 to commemorate Battle of Warsaw in 1920. Local people were always encouraged to celebrate with the military. Military orchestra concerts, army theatre performances and mutual entertainment were meant to attract people to the celebration. On this day in garrisons military facilities were decorated and officers had to wear garrison uniforms, full decorations, gloves and officer sabres, whereas in garrison churches celebratory masses were held.

On the 16th anniversary of the ending of Polish-soviet war (August 14 and 15 1936 – annotation – P.B.) multiple celebrations were organized in Biała Podlaska garrison, all of which were meant to manifest the bond between the society and the Polish military. On August 14 at 19.00 there was a formal military tattoo of the army orchestra in the town, and at 20.30 an assembly was held at the monument of the 34th regiment to commemorate the fallen soldiers and to place the wreaths. The second day began with a reveille and a bugle call from the castle tower at 6.00. at 9.00 there was a review of the regiments, organizations and associations, half an hour later mass was held at the 34th regiment's sport stadium, it was followed by a parade at 11.00. Festivities were concluded by dance party at 15.00 in the castle park. Soldier's Day celebration were attended

by all of town's organizations, associations and the town's citizens¹⁷. Soldier's Day was celebrated almost identically the following two years¹⁸.

National holidays

During the celebration of national holidays the military acted as a co-host, because in this case the organization was the duty of the local authorities. Each celebration began with a mass in every church (despite the particular faith), which were followed by a parade of the military, police, fire brigades, social and paramilitary organizations, received by a general or the highest ranking officer in the garrison. After that various read-outs, parties, money collections took place followed by formal gatherings and balls in the evening.

One of the most important national holidays celebrated in the Second Polish Republic was the anniversary of the Constitution of May 3 1791. For example, in 1931 the schedule of the celebrations was as follows: 7.00 reveille played by military orchestra. At 10.30 field mass for the 34th and 9th regiments together with schools and social organizations. The mass was followed by a parade, where one could admire local regiments, Fire Brigade units, Riflemen Association, "Sokół" unit, craftsmen guilds, student from male and female schools, and from public schools. Orchestras from 34th regiment as well as from fire brigades and schools¹⁹ played. The May 3 celebrations looked similarly throughout the entire interwar period²⁰. They were unique in 1939 when the pre-war tensions could be felt especially after the march mobilization of the 9th Infantry Division.

Another important holiday was the celebration of the regaining of the independence on November 11. They differed very little from other national or military holidays. Schools organized themed gatherings and performances. Towns were decorated with national flags and portraits of the Polish president, Józef Piłsudki and the marshal Edward Śmigły-Rydz. In the evening – on the eve of the holiday – military tattoos were organized with orchestra and torches. Next day early in the morning, trumpeters played bugle-calls after which churches of all faiths held masses, which were followed by a parade in a central spot in the town. In the afternoon talks were organized in the regiments to cover the topic of newly regained independence, and in the evenings gatherings were held²¹.

17 *Święto żołnierza*, „Głos Społeczny” nr 17 z 1.IX.1936 r., s. 2-3.

18 *Rocznica zwycięstwa w r. 1920. Święto Żołnierza Polskiego*, „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1937 r., s. 2; *Święto Zwycięstwa Żołnierza Polskiego*, „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1938 r., s. 4-5.

19 *3 maja w Białej Podlaskiej*, „Nowiny Podlaskie” nr 11 z 6.V.1931, s. 1-2.

20 See more: „*Życie Podlasia*” nr 1 z 6.V.1934 r., s. 3; *Obchód 3 Maja w Białej Podl.*, „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 12; *Święto Narodowe 3 Maja*, „Głos Społeczny” nr 9 z 1.V.1938 r., s. 7.

21 CAW, Records 9 pal, daily supplement to command No 248 of 10.XI.1927, Ref. 1.322.9.5.; Archive in Siedlce (hereafter APS), District of Siedlce 1918-1939 (hereinafter SPS): Monthly Situation Report for the period January - December 1926: Situation Report for November 1926 r m., sygn. 9, k. 42; Ibidem, Ibidem, *Mies. Spr. Syt. Nr 11/37 for the month of November 1937 r.*, k. 125; Ibidem, *Mies. Spr. Syt. Nr 1-12 za 1935 r.*; *Rocznica*

14 *Święto 34 p.p.*, „Głos Społeczny” nr 10 z 1.V.1935 r., s. 6; *Święto 34 Pułku Piechoty*, „Głos Społeczny” nr 13 z 1.VI.1935 r., s. 4-5

15 J. Świątecki, *Ziemi Podlaskiej Cześć!*, „Głos Społeczny”, nr 10 z 12.V.1938 r., s. 3. Zob. szerzej: P. Borek, op. cit., s. 146-147.

16 CAW, Akta 22 pp, *Rozkaz nr 66 z 23.IV.1938 r.*, sygn. I.320.22.1., k. 1.

Even though November 11 was celebrated similarly each year, the ten and twenty year anniversaries had greater importance as well as those during which banners were consecrated, statues or commemorative plaques²² were revealed.

November 11 in 1938 had unique significance, because apart from annual festivities, soldiers celebrated the awarding of the marshal baton to general E. Śmigły-Rydz. Delegations from regiments of 9th Infantry Division, including the Biała Podlaska garrison²³, took part. In Biała Podlaska itself the celebration followed this schedule: November 10 at 14.00 decoration of houses with national flags and portraits of J. Piłsudski, I. Mościcki and general E. Śmigły-Rydz; at 19.00 military tattoo of the 34th regiment's orchestra through the town. November 11 at 6.00 34th regiment's orchestra reveille and trumpeters bugle call from the castle tower. At 9.15 garrison commander reviewed the regiments and hoisting of the flag (sport stadium), at 9.30 field liturgy on the stadium, 11.00 parade by the statue of the fallen soldiers. At 10.00 – mass in orthodox church at Terebelska street; 10.00 – service in the local synagogue for Jewish soldiers, at 18.00 soldier party in Soldier's Centre of the 34th regiment²⁴.

On the 20th anniversary of the Resumption of Independence a wonderful parade was organized in the capitol of Lower Podlasie, which Roman Łysakowski recalls in the following words – then just a little boy, son of an officer of the 34th regiment: *in 1938 during the national holiday, there was a wonderful parade in Biała Podlaska. Apart from the military garrison soldiers some paramilitary organizations, employees from state offices, a detachment from Polish Scouting and Guiding Association, fire brigade as well as representatives of all the town's important social classes. The tribune was beautifully decorated (...). No surprise. Our town was welcoming some extraordinary guests then: three generals came: Army Inspector general (Tadeusz – an. P.B.) Piskor; general (Bolesław – an. P.B.) Jatełnicki and Chief of Staff general (Kazimierz – an. P.B.) Fabrycy²⁵ (...). The parade was led by the garrison and the 34th regiment commander with his assistant (...). Sabres glistened when the officers presented arms before the tribune. Polished cannon carriers rumbled on the street and the gunners proudly stood in front of the tribune (...). Everybody was dressed for the occasion, sublime atmosphere everywhere you look. (...) That was the last event of this kind in Biała Podlaska before*

11 listopada, „Głos Społeczny” nr 23 z 1.XII.1936 r., s. 4; Z dnia 11 Listopada, „Głos Społeczny” nr 22 z 15.XI.1937 r., s. 4; Święto Niepodległości, „Życie Podlasia” nr 45 z 8.XI.1936 r., s. 2

22 Na dwudziestolecie, „Głos Podlaski” nr 47 z 20.XI.1938 r., s. 570.

23 CAW, Records 9 DP Military involvement in state ceremonies, ref. I. 313.9.31. The revue that took part flagbearers and trumpet honored with “Military Virtue” and the commander of the 9th DP and commander of the regiment.

24 The great annual celebration of Independence Day, “The Voice Social” 11.XI.1936 No 22, pp. 3-4, 34 pp. Soldier's Home, “Social Voice” 1.XII.1936 No 23, p 4.

25 Division general K. Fabrycy was an Army Inspector with Office in Lviv at the time (duty, which he performed from June 1934 until September 1939).

the World War II. It is something I will never forget (R. Łysakowski 2000, s.50).

Józef Piłsudski's name day (March 19) was also an important holiday in Polish military. Since the beginning of the 2nd Republic of Poland, except for the years 1924-1926, they were celebrated similarly in every garrison. On the eve of the holiday barracks were decorated, formal military tattoo was conducted in the town, gatherings, talks and amateur theatre performances were organized. On March 19, on St. Joseph's day a formal mass was held in the morning followed by a parade. Subsequently civic and military authorities gathered the wishes for Piłsudski from various organizations, associations, work places, schools and private persons. The main part of the celebration finished with a military dinner during which one of the officers would tell stories about the Leader and his accomplishments. In the afternoon special gatherings, sport tournaments, receptions, concerts of military orchestras and choirs took place. Soldiers sang songs and read poems praising the life and deeds of Józef Piłsudski²⁶.

In Biała Podlaska garrison these celebrations did not differ from the accepted plan. For instance in 1935 they followed this schedule: March 18 at 17.00 military celebration was held in Soldier's Centre, 19.00 gathering of local fire guards on Plac Wolności (Freedom Square), 20.45 military tattoo of fire guard orchestra with honourable platoon of 34th regiment through the town's streets. March 19 at 6.00 military orchestra reveille in town; at 10.00 mass in the church at Brzeska street as well as other religion temples; 11.15 – parade in front of the local authorities office; 12.00 formal renaming of Brzeska street to General Bronisław Pieracki's²⁷ street; at 17.00 celebration to honour J. Piłsudski in E. Plater female school; 19.00 celebration in a venue belonging to Podlaskie Airplane Manufacturer²⁸. In following years it looked similar²⁹.

Other celebrations in Biała Podlaska garrison

Apart from military and national holidays soldiers stationed in Biała Podlaska garrison participated in special celebrations. Józef Piłsudski's funeral on May 13-17 1935 in Warsaw and Cracow was certainly one of them. On May 15 1935 a dele-

26 CAW, 9 pal files, Order No. 61 living with 16.III.1927, Ref. I.322.9.5., APS, SPS, Monthly situation reports for the period I-IV 1927: Report situational for m March 1927, ref. 10, pp. 6-7; Ibid, ref. 12 Weekly situation reports. 9.II.1927-26.XII.1928: Situational Report No. 12: 14.III.-21.III.1928 r, k 21; Ibid Weekly Situation Report No. 1-52; 4.i.-26. XII.1928: Report Syt. No 12 14.III.-21.III.1928, sygn. 13, k. 36; „Placówka” nr 2 z 17.III.1929 r., s. 7; „Życie Podlasia” nr 12 z 24.III.1935 r., s. 2; *Imieniny Marszałka Polski w Siedlcach*, „Nowa Gazeta Podlaska” nr 12 z 25. III.1934 r., s. 1.

27 On June 15, 1934 a member of the Organization of Ukrainian Nationalists assassinated the minister of internal affairs Bronisław Piernacki, who died from his wounds. One of the consequences of the assassination was the creation of isolation camp in Bereza Kartuska for people suspected of anti-national activities.

28 *Obchód Imienin Wodza Narodu*, „Głos Społeczny” nr 6 z 19.III.1935 r., s. 5. 29 „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1936, s. 2; „Głos Społeczny” nr 6 z 15. III.1937 r., s. 10; „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1939 r., s. 2

gation from 9th Light Artillery Regiment attended, represented by: colonel Otton Krzisch, 2 officers, 2 non-commissioned officers and the honour guard with a bugle. 2nd Battalion of the 34th Infantry Regiment (junior enlisted men) as well as delegation from 35th Infantry Regiment with Regiment's colours also attended the Marshal's funeral (P. Borek, op. cit., s. 149). Mourning ceremonies were held in every garrison in South Podlasie³⁰.

May 12 1930 – on the first anniversary of the Marshal's death, regiments from the 9th Infantry Division participated in the ceremonial burial of Piłsudski's heart on vilnian Rossa. Colour guards from 34th, 35th and 22nd regiments and the bugle guard³¹ from 9th regiment of the 9th Infantry Division arrived a day earlier. Mourning ceremonies after the death of Józef Piłsudski were organized every year until the war broke out. For example on May 12 1938 in Biała Podlaska garrison these ceremonies adhered the following schedule: 10.00 mourning liturgy in the Blessed Virgin Mary Church, with state and military officials, local authorities, social organizations and youth; at the same time other religions held services in their temples; 19.00 formal military tattoo by 34th and 9th regiment, followed by a gathering of social organizations on Plac Wolności and a march to 34th regiment's sport stadium³²; at 20.45 three minutes of silence and lighting a fire on the stadium. In 1939 ceremonies to commemorate Piłsudski's death were supposed to look similar across the country. A corresponding circular was issued, which carried precise instructions concerning, among other things, the mass participation of the society in the ceremonies, a minute of silence to show respect to Piłsudski's memory, read-out of his particular words to the crowds, lowering of the flag, ban on loud music, and granting as broad access to commemorative broadcasts as possible³³.

Unit's return from field training exercises

Another opportunity to bring Biała Podlaska's people closer with the local garrison was the return from summer (usually in September) and autumn (November) training exercises. A committee was elected which organized the welcome ceremony for the military, a parade was conducted and commanding officers and citizen representatives performed speeches. Such committee was elected on September 5 1936 in Biała Podlaska. It issued a "Response to the citizens of Biała Podlaska" with the following content: *To the citizens of Biała Podlaska. Adhering to the resolutions of the Citizen Committee, I call all of town's inhabitants to attend numerously the formal welcoming of the soldiers returning from field exercises of our Garrison; to decorate all houses with nation-*

al flags, especially the house, balconies and porches along the route that the army will travel to the barracks. The Committee would like for our community to profess vigorously and happily its love and admiration they feel towards the military. Regiments will enter the town through Warszawska street on September 15 at yet unknown hour, where they will be greeted by the town's gate by local authorities, organizations and citizens. An hour prior to their arrival the trumpeters will give a signal. On behalf of the Citizen Committee engineer A. Walawski, the mayor³⁴.

On September 15 at 17.30 the returning 34th and 9th regiments were welcomed. At the newly raised triumph gate the garrison commander – colonel J. Świątecki was greeted by town's authorities and social organizations. People and school youth thrown flowers over soldiers. After the parade before the Fallen Soldiers Statue, the soldiers marched into the barracks. The local press described the event in the following words: *Until recently the customary welcoming of the army returning from field exercises was purely formal, however today the return of the garrison became a celebration for the entire town. The society understands that the military is our nation's pride. People see the strength of the Country and the power of Poland in the arm, and they know that the guarantee of our safety and peace is the Army created by the great Marshal Józef Piłsudski (...)*³⁵. Soldiers returning from summer field exercises a year later were welcomed in a similar fashion³⁶.

Celebrations of the anniversaries of the national uprisings in Biała Podlaska garrison.

The anniversaries of national uprisings were celebrated with similar splendour. Meetings with veterans of 1836 were organized for the soldiers, as well as read-out and discussions. If a regiment had a number corresponding to the traditions of 1st Polish Republic, the Duchy of Warsaw or Congress Poland, then battles of their predecessors were discussed in great detail. Soldier theatre performed short scenes about the uprisings and the regiment choir performed songs of the insurgents. Delegations from the town were invited to the performances, especially youths from Riflemen Association and scouts. If the garrison area had insurgents from 1831 or 1863 buried there, soldier together with the youths, cleaned and decorated them (J. Odziemkowski, 1996, s. 64).

Annual commemoration of the anniversaries of November and January Uprisings had a special meaning for the garrisons of Southern Podlasie, because the national insurgency made their mark on this area (P. Borek 1997, s. 115). In the interwar period there existed almost a cult of the heroes from the uprising of 1863-1864, a symbol of which was

30 After the death of Józef Piłsudski the president's (prof. Ignacy Mościcki) name day was also celebrated

31 CAW, Akta 9 DP, *Udział wojska w uroczystościach państwowych*, sygn. I. 313.9.31.

32 *Dzień żałoby narodowej*, „Głos Społeczny” nr 10 z 12.V.1938 r., s. 5.

33 „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 10.

34 „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 3.

35 *Powitanie wracającego z manewrów garnizonu bialskiego*, „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 7.

36 *Powitanie wracającego z manewrów garnizonu bialskiego*, „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 4.

the great number of statues and monuments, all over Podlasie³⁷, dedicated to the insurgency.

Even though the celebrations to commemorate the January Uprising were held annually, the 60th, 70th and the 75th anniversary of irredentism were celebrated with unique splendour. During the celebrations, mourning liturgies were conducted, wreaths placed on graves of the fallen soldiers, gatherings, night-parties, discussions or exhibitions of insurgency memorabilia were organized. Subsequent anniversaries were an opportunity to retell the story of the Uprising, show its heroes fighting for freedom. National celebrations displayed insurgent's banners and priests consecrated crosses raised for the memory of fallen soldiers. Father Antoni Mackiewicz was especially active on Podlasie following the tradition of father S. Brzóška who started each service with a prayer for the insurgents (P. Matusiak, 1996, s. 198).

For example the 60th anniversary of the Uprising was celebrated in Podlasie with a formal gathering, with school children abundantly in attendance thus expressing their attitude towards Polish national traditions³⁸.

Another big anniversary in Biała Podlaska garrison was the 75th anniversary of the January Uprising in 1938. It was celebrated similarly in many towns in Podlasie. It usually began with a mass in local churches, with school children, and representatives from local authorities and citizens in attendance. Wreaths and flowers were laid before monuments and statues and commemorative speeches were delivered (W. Więch-Tchórzewska, op. cit, s. 219).

In order to commemorate a battle fought by the insurgents lead by Roman Rogiński at the village Białka (by the road from Biała Podlaska to Terespol), town's community decided to raise an obelisk with a memorial plaque. October 5 1936 foundations of the 7 insurgents from 1863 monument were blessed and it was formally revealed (sponsored by the Borough Reservist Association in Biała Podlaska – annotation – P.B.) took place in 1938. Town authorities, private persons and representatives of various social organizations³⁹ were present. January 30 1938 Reservist Association organized a gathering in Biała Podlaska, together with formal laying of wreaths by institution and organization delegates by the Insurgent of 1863 monument in Białka⁴⁰.

Between 1918 and 1939 Polish Army garrison was stationed in Biała Podlaska, it was the second largest (after the garrison in Siedlce – annotation P.B.) in Southern Podlasie (consisting of about a 1000 soldiers). The presence of the 34th Infantry and 9th Light Artillery regiments in town created strong and permanent dependencies between the military and the people of the town forming on different levels. One of them, which influenced the national spirit in the local people, were the mutual celebrations of national and military holidays, during which various, parades, gatherings, tournaments and parties were organized. The commanders of the Biała Podlaska garrison invited town representative to any holiday they might have been celebrating in the military.

Thus, celebration of national and military holidays played a major part in civic and patriotic education of soldiers of the local garrison: they retold and instilled in their memories crucial facts from history of Poland and their unit, they taught respect for military symbols and provided an opportunity for better relations with local community. The special nature of these celebration became apparent in 1939 in face of the imminent conflict with Germany, they helped to unite the people of Podlasie.

References:

1. „Głos Podlaski” nr 47 z 20.XI.1938 r., s.5, 570
2. „Głos Społeczny” nr 10 z 1.V.1935 r., s. 6
3. „Głos Społeczny” nr 10 z 8.V.1939 r., s. 10
4. „Głos Społeczny” nr 16 z 15.VIII.1937 r., s. 2
5. „Głos Społeczny” nr 17 z 1.IX.1936 r., s. 2-3
6. „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1936 r., s. 2,3,7
7. „Głos Społeczny” nr 18 z 15.IX.1937 r., s. 4
8. „Głos Społeczny” nr 22 z 11.XI.1936 r., s. 3-4
9. „Głos Społeczny” nr 3 z 1.II.1938, s. 4
10. „Głos Społeczny” nr 6 z 15.III.1937 r., s. 10;
11. „Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1939 r., s. 2.
12. „Głos Społeczny” nr 6 z 19.III.1935 r., s. 5
13. „Głos Społeczny”, nr 10 z 12.V.1938 r.
14. „Młodzież z Podlasia” 1923, nr 2, s. 7.
15. „Nowiny Podlaskie” nr 11 z 6.V.1931, s. 1-2.
16. „Nowiny Podlaskie” nr 24 z 8.V.1932 r., s. 1
17. „Placówka” nr 2 z 17.III.1929
18. Borek P., Garnizon Wojska Polskiego w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939, Biała Podlaska 2006, s. 149-150.
19. Borek P., Tradycje polskich powstań zbrojnych i ich wpływ na kształtowanie się świadomości narodowej mieszkańców Podlasia, [W:] Wojsko i kultura w dziejach Polski i Europy. Księga jubileuszowa profesora Piotra Matusaka w 65 rocznicę urodzin, pr. zb. pod red. R. Dmowskiego, J. Gmitruka, G. Korzec i W. Włodarkiewicza, Warszawa – Siedlce 2006, s. 118-126
20. Głos Społeczny” nr 6 z 17.III.1936, s. 2

37 More information in this regard can be found: M. Kuraś, *Kultywowanie tradycji powstania styczniowego i jego uczestników na Podlasiu w okresie międzywojennym (1918-1939)*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny” 2002, t. 2, s. 87-111; T. Swat, *Mogily miejsca straceń i pamiątki powstania styczniowego na południowym Podlasiu*, [W:] *Powstanie styczniowe na Południowym Podlasiu*, pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Węgrów – Warszawa 1994, s. 129-147; P. Matusak, *Tradycja powstania styczniowego w Polsce podziemnej 1939-1945*, [W:] *Rok 1863 na Podlasiu*, pod red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998, s. 195-206; W. Więch-Tchórzewska, *Obchody rocznic powstania styczniowego na Podlasiu*, [W:] *Rok 1863...*, s. 208-209.

38 „Młodzież z Podlasia” 1923, nr 2, s. 7.

39 T. K., *Poświęcenie kamienia węgielnego pod pomnik powstańców 1863 roku na Białce*, „Głos Społeczny” nr 20 z 15.X.1936, s. 2-3.

40 „Głos Społeczny” nr 3 z 1.II.1938, s. 4.

21. Matusak P., Tradycja powstania styczniowego w Polsce podziemnej 1939-1945, [W:] Rok 1863 na Podlasiu, pod red. Henryka Mierzwińskiego, Siedlce 1998, s. 195-206
22. Odziemkowski J., Armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej, Warszawa 1996, s. 64
23. P. Zarzycki, 9 pułk artylerii lekkiej, Pruszków 1996, s. 13
24. Podlasiak” nr 23/24 z 15.VI.1930, s. 6
25. Podlasiak” nr 48 z 25.XI.1928, s. 9-11;
26. Podlasiak” nr 49 z 2.XII.1928 r., s. 1
27. Podlasiak” nr 50 z 16.XII.1923 r., s. 5-6
28. Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2000, nr 3, s. 50.
29. Życie Podlasia” nr 1 z 6.V.1934 r., s. 3